

Д. Шчатко

ДЭРЫВАЦЫЙНА-СЕМАНТЫЧНАЯ СТРУКТУРА
СЛОВАЎТВАРАЛЬНЫХ ГНЁЗДАЎ НАЗОЎНІКАЎ *ПРАЦА* І *ARBEIT*

Словаўтварэнне – адзін з самых маладых раздзелаў навукі аб мове. Таму даследаванні ў гэтай галіне з’яўляюцца актуальнымі. Лінгвісты параўноўваюць дэрывацыйныя сістэмы розных моў на аснове іх буйнешых структурных адзінак – словаўтваральных гнёздаў (СГ).

Мэтай нашага даследавання стала параўнанне дэрывацыйна-семантычнай структуры СГ назоўнікаў *праца* і *die Arbeit*. Фактычным матэрыялам для даследавання паслужылі 260 лексем, выбраных з нарматыўных слоўнікаў агульнага і перакладнога тыпу. Як паказаў аналіз, складзеныя СГ – моцна-разгорнутыя (СГ “Праца” – 5 ступеняў словаўтварэння, 110 дэрыватаў; СГ “Arbeit” – 4 ступені, 150 дэрыватаў). Па часцінамоўнай прыналежнасці ў абодвух гнёздах пераважаюць назоўнікі (СГ “Праца” – 42 %, СГ “Arbeit” – 57 %).

Выяўлена, што ў СГ “Праца” найбольш прадуктыўнымі спосабамі дэрывацыі з’яўляюцца:

- прэфіксальны (33 % дзеясловаў (*ад-працаваць*, *да-працаваць*), 15 % прыметнікаў (*не-працаздольны*, *не-працоўны*));
- суфіксальны (34,7 % назоўнікаў (*працаў-нік*), 30,7 % дзеясловаў (*апрацоў-ва-ць*, *супрацоўніч-а-ць*) і 50 % прыметнікаў (*супрацоўніцкі*));
- постфіксальны (23 % дзеясловаў (усе са словаўтваральным значеннем (СЗ) ‘зваротнасць дзеяння’: *перапрацаваць-ца*; *распрацоўваць-ца*));
- словаскладанне (17,4 % назоўнікаў (*прац-а-дзень*), 2 % дзеясловаў (*прац-а-уладкаваць*) і 30 % прыметнікаў (*прац-а-ёмкі*, *прац-а-здольны*)).

У СГ “Arbeit” найбольш прадуктыўнымі з’яўляюцца наступныя спосабы:

- словаскладанне (61 % назоўнікаў (*der Arbeits-tag*, *der Gast-arbeiter*), 57 % дзеясловаў (*kurz-arbeiten*) і 42,8 % прыметнікаў (*arbeits-aufwändig*));
- паўпрэфіксацыя (26,5 % дзеясловаў (*ab-arbeiten*, *mit-arbeiten*));
- паўсуфіксацыя (57 % прыметнікаў (*arbeit-los*, *arbeits-reich*)).

У абодвух гнёздах сярод субстантываў распаўсюджаны СЗ ‘адцягненая прымета’, ‘адцягненое дзеянне’, ‘асоба мужчынскага полу’.

Такім чынам, у дэрывацыйна-семантычнай структуры СГ “Праца” і СГ “Arbeit” назіраюцца як падабенствы, так і адрозненні. Падабенствы тычацца семантычнага складу гнёздаў, адрозненні назіраюцца ў дэрывацыйнай структуры, а менавіта ў суадносінах спосабаў дэрывацыі. У СГ “Праца” дамінуюць прэфіксацыя і суфіксацыя, у СГ “Arbeit” значную перавагу мае словаскладанне.

Дадзенае лінгвістычнае даследаванне можна выкарыстаць пры укладанні гнездавых слоўнікаў, якія толькі пачынаюць распрацоўвацца мовазнаўцамі.